

‘Gedooogcoalitie met PVV maakt Den Haag onnodig bang voor minderheidskabinet’

Partijen moeten voor de verkiezingen al duidelijk zijn over hoe en met wie ze willen regeren, vindt Sarah de Lange van de Raad voor het openbaar bestuur

Ulko Jonker
Den Haag

De vorming van een nieuw kabinet wordt na de verkiezingen van 2017 een taaie klus. Er zijn volgens de Haagse orthodoxie zoveel partijen nodig voor een coalitie dat het maken van een effectief regeerakkoord onmogelijk is. Maar politieke versnippering, onberekenbaarheid van de kiezer en dreigende onbestuurbaarheid van het land zijn volgens Sarah de Lange misverstanden of overdreven schrikbeelden. En in ieder geval kun je er best wat aan doen.

In een ‘signalement’ van de Raad voor het openbaar bestuur (Rob), waar ze lid van is, schrijft De Lange dat politieke partijen en zich voor de verkiezingen duidelijker zouden moeten uitspreken over met wie ze erna willen samenwerken en wat ze dan gaan doen. Met zulke ‘stembusakkoorden’ worden de meeste Scandinavische landen al heel lang en goed geregeerd. De tweede aanbeveling op basis van de ervaringen daar: doe toch niet zo moeilijk over minderheidsregeringen.

‘Er is bij kiezers onvrede over de beperkte mate waarin ze sturing kunnen geven aan de nieuwe coalitie. Met stembusakkoorden

is veel helderder wat de alternatieven zijn’, zegt De Lange in een toelichting. ‘De kiezer is helemaal niet zo beweeglijk als altijd wordt beweerd. Hij wisselt misschien wel bij verkiezingen van partij, maar binnen een beperkte keuzeset. Het zijn doorgaans dezelfde twee of drie partijen waar hij tussen kiest.’

Rutte 2 werd door geen enkele kiezer gewenst. PvdA- en VVD-kiezers gingen zelfs naar de stembus om Rutte of Samsom van de macht af te houden. Maar door gebrek aan politieke verbeeldingskracht en angst voor de vorming van een minderheidskabinet kwamen ze bedrogen uit. Vooral de PvdA betaalt daarvoor een hoge prijs. ‘Daar komt een deel van de onvrede met dit kabinetsbeleid vandaan. Dat zou in het door mij voorgestane model vrijwel onmogelijk zijn geweest’, zegt De Lange.

Maar niets wijst erop dat de Haagse partijen daarvan hebben geleerd. De Lange, universitair hoofddocent politieke wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam, zag nog geen politieke reacties op Rob-aanbevelingen, die vlak voor het zomerreces werden gepubliceerd. Maar als politieke partijen nog stembusakkoorden willen sluiten voor

de verkiezingen van maart wordt het nu wel tijd. ‘Begin dit jaar zag je op links wel wat zoekende bewegingen, maar daar is geen vervolg aan gegeven’, zegt ze.

De starheid van de Nederlandse consensusvorming heeft een historische en een culturele oorzaak, denkt ze. ‘De Nederlandse politiek is gewend te polderen en zekerheden in te bouwen. Maar complexe vraagstukken zoals migratie, culturele complexiteit en Europa, die nu de verkiezingen gaan beheersen, vragen om een lossere manier van allianties en meerderheden vormen en van politiek bedrijven.’

Er is een cultuurverandering nodig, vindt De Lange. ‘Inmiddels is er zowel in de Tweede als in de Eerste Kamer een heel sterke regerings- en oppositiedynamiek. Dat werkt belemmerend voor een minderheidskabinet. Daarin is juist behoefte aan flexibiliteit en denken vanuit het beleid en hervormingen, niet vanuit oppositie en regering’.

Zelfs de periode van de ‘constructieve oppositie’ van D66, ChristenUnie en SGP gaat volgens haar nog te veel uit van een vaste scheidslijn. In het Scandinavische model worden daarentegen per thema verschillende meerderheden gevormd. De

Mark Rutte (links) en Geert Wilders (rechts), met op de achtergrond CDA'er Maxime Verhagen ten tijde van de formatie van Rutte 1 in 2010. De gedooogconstructie van VVD, CDA en PVV struikelde na twee jaar, maar heeft in politiek Den Haag littekens achter gelaten.

FOTO: MAARTEN HARTMAN/HH

“**Vraagstukken zoals migratie vragen om een lossere manier van allianties vormen en politiek bedrijven’**

Sarah de Lange

regeerakkoorden zijn er ook veel minder geformaliseerd. ‘Daardoor zijn ze veel wendbaarder en kunnen ze gemakkelijker inspelen op nieuwe vraagstukken. Dat heb je ook in Nederland in de huidige context steeds meer nodig’.

Volgens De Lange biedt een akkoord op hoofdlijnen ook meer ruimte om het beleid nader uit te werken ‘in samenspraak met de samenleving’. Zo ontstaat meer ruimte voor inspraak van burgers en belangenorganisaties. ‘Daar is ook heel veel behoefte aan. Nu is alles al helemaal uitgestippeld in het regeerakkoord.’

Het stembusakkoord is nog minder gedetailleerd. ‘Je kunt bijvoorbeeld denken aan een groen sociaaldemocratisch akkoord dat zegt: we willen vergroening en een andere arbeidsmarkt en voor de rest vullen we het na de verkiezingen in. Het gaat erom dat je je prioriteiten aangeeft’.

De laatste keer dat er voor de verkiezingen een stembusakkoord in Nederland werd gesloten was in 1972. PvdA, PPR en D66 gingen toen de Tweede Kamerverkiezingen in met ‘Keerpunt 72’. Het roemruchte kabinet-Den Uyl dat daarna werd geformeerd, was tot het ge-

doogdebacle van Rutte 1 ook het laatste minderheidskabinet in Nederland.

‘We doen wel heel erg alsof we in een nieuw politiek tijdperk leven, maar in heel veel opzichten, zoals de hoge fragmentatie en de polarisatie, lijkt het precies op die periode. En toen werd er ook geëxperimenteerd met nieuwe coalitiesamenstellingen’, aldus De Lange. Het kabinet-Den Uyl telde ministers van vijf partijen. Alleen PvdA en D66 gingen een directe binding aan en toch zat het zijn termijn vrijwel uit.

De slechte naam van minderheidskabinetten is vooral te wijten aan Rutte 1, waarin VVD en CDA samen twee jaar regeerden en gedooogd werden door de PVV. ‘Het was een rigide constructie. Het enige verschil met een klassiek meerderheidskabinet was dat de PVV geen ministers leverde’.

De beeldvorming rond Rutte 1 speelt volgens de Lange nog een belangrijke rol in Den Haag. ‘Er is koudwatervrees. Doordat men nu dat beeld heeft bij een minderheidskabinet, van instabiliteit en problemen om grote hervormingen door te voeren, is de aarzeling zo groot. Maar dat kan ook anders, als je naar de Scandinavische landen kijkt.’